Проте це стосується не лише обговорюваного підручника, а й практично всіх інших, де текст – лексика та граматика – переважає над розвитком інших мовних компетентностей. Однак, з огляду на сучасний доступ до візуальних матеріалів, ця структура підручників не є недоліком, тим паче, що запропоновані теми широко обговорюються на телебаченні, радіо та в інтернеті.

На 2018 рік планується публікація чергового підручника. Авторками якого є Катажина Якубовська-Кравчик, Світлана Романюк та Марта Санєвська. Вони готують посібник для осіб з високим рівнем володіння українською мовою під назвою „Українською про культуру". У книжці знайдемо матеріал, що стосується різних аспектів як сучасної, так і трішки давнішої української культури.

Підсумовуючи можна сказати, що автори всіх згаданих підручників прагнуть надати студентам не лише професійну, але й актуальну інформацію про Україну, її мову, культуру, політику, суспільство, сучасні умови життя, а також про її проблеми. Вибір сучасної тематики дозволяє створити у студентів відчуття, що їхнє навчання є не суто теоретичним, а набуті вміння і навички пізніше знайдуть своє застосування у реальному житті. Тут можна послатися на слова Даґмари Новацької, яка пише, що: "Неодмінною частиною дидактичного процесу є створення почуття, що проблеми обговорювані на заняттях є важливими. Це пов'язано з розумінням студентами сенсу їхньої праці, та відчуттям, що вміння, які вони здобули є реально корисними. Мотивація, підвищена важливим з точки зору студента змістом занять, позитивно впливає на процес вивчення іноземної мови, розглядаючи її не абстрактно, як черговий предмет викладання, а як інструмент реального спілкування"[1]. Ця думка і є ключовою при розробці нових підручників, викладанні і практичному застосуванні дидактики української мови на Кафедрі україністики Варшавського університету.

Темою статті є огляд підручників, виданих Кафедрою україністики Варшавського університету, що охоплює період від 2013 року по сьогодні (останні публікації плануються на 2018 р.). Всі згадані у тексті підручники було видано у науковій видавничій серії Кафедри україністики, за науковою редакцією проф. Ірени Митник та магістра Марти Саневської. Всі підручники адресовані польськомовним читачам, а отже вони побудовані на двомовній основі та містять значну кількість вправ на переклад з польської мови на українську та навпаки. У тексті представлено наступні підручники: **"Z ukraińskim na ty"** частина 1 та 2 (2013 та 2014 р.), "**Україна-Польща. Діалог культур**" (2014 р.), **Ukraiński. Język prawny i prawniczy"** ("Українська юридична мова. Частина 1." 2016 р.), та "**Українська мова без табу**" (2017 р.)

The article is devoted to overview of the textbooks of Ukrainian language published by the Department of Ukrainian Studies of the University of Warsaw.

Keywords: Ukrainian language, didactics of the Ukrainian language.

УДК 81'373.45

Кавера Н.В.

ОСОБЛИВОСТІ ОСВОЄННЯ АНГЛОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ З ФОНЕМОЮ /Н/ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті проаналізовано особливості освоєння запозичень з англійської мови, що містять /h/, у фонетичній та графічній підсистемах сучасної української мови; виокремлено порушення орфоепічної та правописної норм у вживанні англіцизмів з фонемою /h/; запропоновано варіанти, що відповідають історично сформованій традиції української літературної мови у відтворенні чужомовних слів з /h/.

Ключові слова: запозичення, фонема, задньоязиковий приголосний, глотковий приголосний, мовна норма.

[1]Dagmara Nowacka Ewaluacja materiałów dydaktycznych w procesie nauczania i uczenia się języka ukraińskiego jako obcego w szkolnictwie wyższym, [w:] „Roczniki Humanistyczne" Tom LXIII, zeszyt 7 – 2015 237-248.

Українська мова протягом останніх десятиріч зазнає потужного глобалізаціного впливу, що виявляється в активізації процесів запозичень (особливо з англійської мови) до загального й фахового лексиконів. Нові слова намагаються пристосувати транслітеруванням, транскрибуванням, калькуванням, гібридизуванням тощо до фонетичної підсистеми української літературної мови, до її традицій словотворення, до норм орфографії та графіки. Неправильно оформлене слово визначають як правописний варіант, що зумовлює розбіжності в передаванні іншомовної лексеми й не сприяє унормуванню її написання. Такі порушення спостерігаємо в запозиченнях з англійської мови, що мають фонему /h/, напр.: *Дворівневий* ***пентхаус*** *у районі Гайд-парку в Лондоні придбано за 220 мільйонів доларів* (З газети); ***Хакери*** *продемонстрували простий спосіб перехоплення і дешифровки сигналу в мережах GSM* (ТСН.ua); *Заняття з* ***хендлінгу*** *відбудеться 19 вересня, у вівторок, о 17.30 на майданчику кінологічного клубу «Тріумф»* (З оголошення); *За їхніми припущеннями,* ***холдинг*** *схотів більше контролювати продажі, тому в нових* ***сейлз-хаусах*** *працюватимуть його представники* (TV.net.ua); *Головний тренер «Ліверпуля» зізнався, що* ***хавбек*** *Хав'єр М. хоче залишити клуб* (ICTV); ***Хетчбек*** *гольф-класу буде значно довшим, набагато вищим, а розмір його колісної бази дорівнюватиме 2 551 м* (ТСН.ua); *Магазин планували переробити в щось на кшталт брендового* ***секонд-хенду*** (З Інтернету).

Сьогодні, навчаючись у закордонних університетах, працюючи з іноземними компаніями, спілкуючись у соціальних мережах, подорожуючи, багато українців добре володіє англійською мовою, а тому важко зрозуміти, чому, уживаючи англомовні запозичення в побутовому або фаховому спілкуванні, вони постійно порушують історично усталену традицію відтворення іншомовних слів. Це пояснюємо здебільшого незнанням правописних норм української літературної мови в передаванні чужомовних слів або свідомим їх ігноруванням.

Мета нашого дослідження – проаналізувати специфіку освоєння англомовних запозичень з /h/ у фонетичній і графічній підсистемах сучасної української мови, виокремити типові порушення орфоепічної та правописної норм у вживанні таких англіцизмів у щоденному побутовому й фаховому спілкуванні та запропонувати варіанти, що відповідають історично сформованій традиції української літературної мови у відтворенні чужомовних слів з /h/.

У § 87 чинного «Українського правопису» зазначено: «**g** і **h** звичайно передаються літерою **г**: *авангард, агітація, агресор, гвардія, генетика, гімнастика, гоніометр, грандіозний, графік, грог, ембарго, лінгвістика, міграція; гандбол, гегемонія, гектар, гербарій, герцог, гінді (мова), гіпотеза, горизонт, госпіталь, гугенот, гумус;* ***Г****аага,* ***Г****авана,* ***Г****авр,* ***Г****арвард,* ***Г****аронна,* ***Г****вінея,* ***Г****ельсінгфорс,* ***Г****ельсінкі* та ін. В окремих словах англійського походження **h** передається літерою **х** ***х****обі,* ***х****окей,* ***х****ол;* ***Х****емінгуей* та ін. [11, 118–119].

Не зовсім зрозуміло пересічному мовцеві, що це за «окремі слова» і скільки їх. Різні тлумачення зазвичай «живляться невизначеністю оригіналу. І у випадку із чинним правописом це так само слушно. Скільки вже сказано й написано про цілу масу винятків і «винятків із винятків», природа яких далеко не завжди є самозрозумілою; про багатообіцяльні «і т. ін.», «і под.», «тощо» в кінці рядів прикладів-ілюстрацій, що й відкриває шлях укладачам словників для власних нормотворчих варіацій…» [8, 148–149]. Проаналізувавши англіцизми, уживані в сучасному українському загальному та фаховому мовленні, складно збагнути, чому, наприклад, у словах ***х****айвей* / ***h****ighway* (НСІС, 642), ***х****акер* / ***h****acker* (НСІС, 642), ***х****едж* / ***h****edge* (НСІС, 643), ***х****іп-****х****оп* / ***h****ip-****h****op* (НСІС, 644), ***х****едлайнер* / ***h****ead-liner* (НСІС, 643), ***х****ук* / ***h****ook* (НСІС, 648); ***х****омінг* / ***h****oming* (НСІС, 646) тощо **h** передано через **х**. Водночас у словах *гамбургер* / ***h****amburger* (НСІС, 130), *гандбол* / ***h****andball* (НСІС, 131), *гандикап* / ***h****andicap* (НСІС, 131), *гайда* / ***h****ide* (НСІС, 127), *гарпінси* / ***h****arpings* (НСІС, 132), *гарденіт* / ***h****arden* (НСІС, 132), *гасписи* / ***h****awsepieces* (НСІС, 133), *гопкаліт* / ***h****opcalite* (НСІС, 167), *гельмпорт* / ***h****elmport* (НСІС, 157), *гемлок* / ***h****emlock* (НСІС, 139), *гербалайф* / ***h****erbalife* (НСІС, 143), *гіт* / ***h****eat* (НСІС, 159), *гомруль* / ***h****ome rule* (НСІС, 165), *гомстед* /

***h**omestead* (НСІС, 165), *гопер-фідер / **h**opperfeeder* (НСІС, 167), *гунтер / **h**unter* (НСІС, 173) у тих самих позиціях на місці **h** функціонує **г**.

Придиховий звук [h] у різних мовах відтворюють по-різному. Українською літерою **г** передають латинську **h** (***Г**омер, **Г**ектор, **Г**ородот, **Г**есіод, **Г**орацій, **Г**ера, **Г**аннібал*), англійську **h** (***Г**арольд / **H**arold, **Г**аррі / **H**arri , **Г**елен / **H**elen, **Г**ілтон / **H**ilton, **Г**іні / **H**eaney*). Тотожний українському [г] німецький [h], проте перед голосними на початку кореня слова й кореневого складу він звучить з легким видихом: ***Г**уттен (**H**utten), **Г**ольц (**H**olz), **Г**ердер (**H**erder), Йоганнес (Jo**h**annes), Теллгайм (Tell**h**eim)*. У французькій мові [h] у будь-якій позиції в слові не вимовляється: *Оноре (**H**onore), Ерве (**H**erve), Ередіа (**H**eredia), Анрі (**H**enri), Юберт (**H**ubert)*. Коли йдеться про прізвище *Гюго*, то в його написанні традиція зберегла залишок транслітерації з вимовою початкового **г** [2, 30].

Англійські приголосні фонеми відтворюються в українській мові здебільшого через субституцію, заміну однієї фонеми мови-джерела однією фонемою мови-реципієнта (*brandy – бренді, modem – модем*), рідше – за допомогою синтагматичної субституції, заміни однієї фонеми мови-джерела двома фонемами мови-реципієнта (*leasing – лізинг, smoking – смокінг*). Між англійськими приголосними та приголосними мов-реципієнтів можливе також установлення діафонічних дивергентних (*sponsor – спонсор, windsail – віндзейл*, де /s/ – /с/, /з/; ***h**elmport – гельмпорт*, ***h**it – **х**im*, де /h/ передається українськими /г/, /х/) або конвергентних відношень (***g**allon – галон*, ***g**irlfriend – герлфренд*, де на місці /g/ українська /г/) [9, 46].

Досліджуючи етапи й ступені адаптації англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ століття, Л. М. Архипенко відзначає, що на початковому рівні фонетичного освоєння слова придиховий звук [h] передається як фарингальний [г] або задньоязиковий [х] (*ноу-**х**ау, лізгольд, **х**акер, **х**олдинг (голдинг), **х**айринг (гайринг*) [1, 49].

У проекті «Українського правопису» за редакцією В. М. Русанівського відтворення іншомовного **h** буквою **х** у словах англійського походження (***х**обі, **х**окей, **х**ол, **х**олдинг; **Х**емінгуей* та ін.) обґрунтовано усталеною традицією [12, 99].

О. Д. Пономарів звертає увагу на те, що в українській мові літерою **х** відтворюється здебільшого іншомовне буквосполучення **ch**: *Фридри**х** (Friedri**ch**), **Х**алдея (**Ch**aldaea)*. Фонему /h/, наголошує він, потрібно передавати через /г/, а не /х/. Така помилка спричинена впливом російської мови й особливо поширена, за спостереженнями науковця, у мовленні дикторів і журналістів українського телебачення та радіо, які вимовляють ***Х**анс, **Х**ельмут, **Х**офман, Йо**х**аннесбург* тощо. У російській мові немає фрикативного звука [г], а є лише [г] і [х], тому це явище нормативне. В українській мові вимова [г] або [х] на місці **h** «суперечить здоровому глуздові. Це майже те саме, що замість *голова, гриб, глина* казати *ґолова, ґриб, ґлина* або ***х**олова, **х**риб, **х**лина*. Тут можлива тільки фонема /г/: ***Г**анс, **Г**ельмут, **Г**офман, Йоганн, Йоганнесбург, нігілізм* тощо [10, 21]. О. Д. Пономарів рекомендує також уживати /г/, а не /х/ у словах *гайдук, гарт, геві метал, гепі енд, гінді, гіт (*не ***х**іт), гобі (*не ***х**обі), гокей (*не ***х**окей), гонор, гуманізм, магараджа, Вальдгайм, **Г**авптман, **Г**амер (*не ***Х**аммер), **Г**амлет, **Г**амсун, **Г**анібал, **Г**анс, **Г**ельмут, **Г**емінгвей (*не ***Х**емінгуей), **Г**енрих, **Г**онекер, **Г**офман, **Г**умбольт, **Г**'юм, Нетаньягу* [10, 185].

Незважаючи на наявність в українській мові прямого відповідника звукові [h], відтворення англійських та американських запозичень відбувається здебільшого через російську мову, тобто варіативно через [х] і [г] [9, 46–47].

Орієнтація деяких фахівців на російський спосіб передавання звука [h] з германських мов, тобто через звук [х], зауважує К. Г. Городенська, спричинила вживання так званих фонетичних варіантів на зразок *гостинг* і ***х**остинг, гакер* і ***х**акер, **Г**іларі* і ***Х**іларі* та ін. Оформлені всупереч нормам, особливостям і традиціям української літературної мови нові лексичні одиниці з'являються в засобах масової інформації першими, ніж ті, які згодом адаптували до особливостей фонетичної або словотвірної підсистем та до норм української орфографії. Немає підстав, на думку К. Г. Городенської, неправильні передавання нових

іншомовних лексем уважати правописними варіантами, бо їх породжує суб'єктивний людський чинник, а не об'єктивний розвиток української мови [5, 5].

Досліджуючи іншомовні власні назви у фонографічній системі української мови, А. Г. Ґудманян зауважує, що /h/ трапляється тільки перед голосними та лише в початковій і середній позиціях у слові. Основною графічною відповідністю фонеми /h/ є монограф **Н**, тому передавати її бажано українською літерою **г**, що позначає також фарингальний звук [г] [7, 188].

І. П. Ющук наголошує, що буква **г** передає на письмі глотковий щілинний приголосний як в українських словах (*гадка, плуг, могутній, Галичина*), так і на місці **h** та **g** в іншомовних загальних (*геній, грамота, газета, генерал, агресія, магазин, географія, педагог, кілограм*) та географічних назвах (*Англія, Гібралтар, Гренландія, Гаага, Галац, Гринвіч, Гарвард*) [14, 8].

Проте М. Вакуленко стверджує, що придихання латинської фонеми /h/ найточніше відтворює українська /**х**/, оскільки звук [х] дуже варіативний: у процесі його голосної вимови з'являється гортанний призвук, а пошепки цього не відбувається, тому його сплутують з [г]. Дослідник також уважає, що в сучасній польській мові **h** звучить як [х], у чеській мові **h** вимовляють близько до українського звука [г] тільки в корінних словах, а в запозичених чути [х]. Англійці, доводить він, сприймають чеській [h] як близький до свого [g], а не до [h] (*Pra**h**a – Pra**g**ue*). Зважаючи на це, М. Вакуленко переконаний, що правилом є відтворення латинської **h** українською **х** (аналітичний метод), а винятком з нього – відповідність **h** – **г** (статистичний метод) [3, 15–16].

На думку Р. П. Зорівчак, фонетично англійський звук [h] і український [х] різні. Звук [h], так само як і український [г], гортанний, а не задньоязиковий. Англійський звук [h] здебільшого глухий і лише між голосними стає дзвінким, близьким до українського [г]. До того ж [h] – майже безшумний звук, ніби тільки видих, а український [х] під час вимови супроводжує значний шум. Тому є всі підстави, за словами Р. П. Зорівчак, передавати в усіх випадках англійський звук [h] українською буквою **г** і відкинути традицію його відтворення літерою **х** [13, 136].

У запозиченнях з англійської мови літеру **h** відповідно до історично сформованої норми української літературної мови потрібно передавати літерою **г**, а новітні запозичення писати *госпіс, гостел, гакер, гард, гайвей, секондгенд.* Цю норму також підтримала погоджувальна комісія з проблемних питань українського слововживання, словотворення та написання слів Інституту української мови НАН України (протокол від 25.01.2011 № 5), в ухвалі якої рекомендовано писати з літерою **г** такі слова, як *гайвей, гакер, гард, генд, гепі, гетчбек, голдинг.* Лише для трьох слів – *гакер, гепі, голдинг,* які давніше освоєні українською мовою у формі ***х**акер, **х**епі* і ***х**олдинг*, дозволено подвійний правопис, тобто *гакер* і ***х**акер, гепі* і ***х**епі, голдинг* і ***х**олдинг,* проте в словниках як основне подавати слово з літерою **г** [6, 92].

Зважаючи на викладене вище, доречно, на нашу думку, у загальновживаних та спеціальних словах, запозичених з англійської мови, літеру **h** передавати через українську **г**, зокрема: ***х**авбек* / ***h**alf-back* – півзахисник, гравець середньої лінії (НСІС, 641) – як *гавбек*; ***х**автайм* / ***h**alf-time* – половина гри у футбол (НСІС, 641) – як *гавтайм*; ***х**айвей* / ***h**ighway* – шосе, автомагістраль (НСІС, 642) – як *гайвей*; ***х**айджекер* / ***h**ijacker* (НСІС, 642) – викрадач літака, повітряний пірат – як *гайджекер*; ***х**айринг* / ***h**ighring* (НСІС, 642) – одна з форм середньострокового кредитування експорту без передавання права власності на товар орендатору – як *гайринг*; ***х**акер* / ***h**acker* – комп'ютерний злодій, який проникає в чужі інформаційні системи з метою оволодіння інформацією, уведення в них неправдивих свідчень тощо (НСІС, 642), – як *гакер*; ***х**акінг* / ***h**acking* – зламування комп'ютерних кодів задля зчитування закритої інформації (НСІС, 642) – *гакінг*; ***х**алі-галі* / ***h**ully-gully* – груповий американський бальний танець, що має багато варіантів композицій, а також музика до цього танцю (НСІС, 642) – як *галі-галі*; ***х**ардвер* / ***h**ardware* – апаратна частина комп'ютера (НСІС, 642) – як *гардвер*; ***х**ардлайнер* / ***h**ard-liner* – політичний діяч, що є прихильником суворого курсу і противником компромісів (НСІС, 642), – як *гардлайнер*; ***х**ард-рок* / ***h**ard rock* – важкий

рок (НСІС, 642) – як *гардрок*; ***х**ард-рокер* / ***h**ardrocker* – музикант, що грає важкий рок (НСІС, 642), – як *гардрокер*; ***х**ардтоп* / ***h**ardtop* – закритий кузов легкового автомобіля без бокових стійок із жорстким дахом (НСІС, 642) – як *гардтоп*; ***х**ачбот* / ***h**atch-boat* – невелике вітрильне вантажне судно з люками й палубою, що за потреби можна розібрати (НСІС, 643), – як *гачбот*; ***х**еві-метал* / ***h**eavy metal* – напрям, стиль у роковій музиці, для якого характерні жорсткі енергійні ритми (НСІС, 643), – як *гевіметал*; ***х**едер* / ***h**eader* – жатна частина зернових комбайнів (НСІС, 643) – як *гедер*; ***х**едж* / ***h**edge* – термінова угода, укладена на ще не вироблений товар задля страхування від можливих фінансових втрат (НСІС, 643), – як *гедж*; ***х**еджер* / ***h**edger* – підприємство, фірма, банк або інший господарський суб'єкт, що займається геджем (НСІС, 643), – як *геджер*; ***х**едлайнер* / ***h**ead-liner* – фотонабірна машина з ручним установленням шрифтових шаблонів і фотоматеріалу (НСІС, 643) – як *гедлайнер*; ***х**ендлінг* / ***h**andling* – мистецтво показу собак на кінологічних виставках, змаганнях (НСІС, 643) – як *гендлінг*; ***х**ендс* / ***h**ands* – 1) дотик до м'яча руками, за який присуджують на користь супротивника штрафний удар; 2) неправильна зупинка м'яча (НСІС, 643) – *гендс*; ***х**епенінг* / ***h**appening* – 1) вид сценічного видовища, що виник у 1950-х роках, для якого характерні парадоксальність і свідома безцільність, розрахунок на широку імпровізацію; 2) те, що трапилося, відбулося (НСІС, 643), – як *гепенінг*; ***х**епі-енд* / ***h**appy end* – благополучна розв'язка, щасливий кінець (НСІС, 643) – як *гепіенд*; ***х**ескер-піккер* / ***h**usker-picker* – сільськогосподарська машина для збирання на полі дозрілих качанів кукурудзи (НСІС, 643) – як *гескер-пікер*; ***х**ескер-шредер* / ***h**usker-shredder* – машина для оброблення кукурудзи (НСІС, 643) – як *гескер-шредер*; ***х**ет-трік* / ***h**at trick* – 1) три голи, забиті одним гравцем в одному матчі; 2) три перемоги поспіль у спортивних змаганнях (НСІС, 643) – як *геттрик*; ***х**еш* / ***h**ash* – гашиш (НСІС, 643) – як *геш*; ***х**іпі* / ***h**ippie* – 1) групи молоді в деяких країнах, що заперечують наявність моральних основ, суспільні норми поведінки й ведуть мандрівний спосіб життя; 2) *перен.* людина, що поводить себе екстравагантно, одягається претензійно й неохайно (НСІС, 644), – як *гіпі*; ***х**іп-**х**оп* / ***h**ip-**h**op* – музичний стиль естрадної музики з динамічною танцювальною мелодією (НСІС, 644) – як *гіп-гоп*; ***х**омінг* / ***h**oming* – уроджена реакція тварин, що зумовлює повернення туди, де вони народилися (НСІС, 646), – як *гомінг*; ***х**он* / ***h**one* – інструмент для обточування циліндричних поверхонь (НСІС, 646) – як *гон*; ***х**онінгування* / ***h**oning* – обточування циліндричних поверхонь гоном (НСІС, 646) – як *гонінгування*; ***х**опер* / ***h**opper* – саморозвантажувальний вагон з бункером, яким перевозять сипкі вантажі (НСІС, 646), – як *гопер*; ***х**от-дог* / ***h**ot dog* – смажена гаряча сосиска чи сарделька, що подають зазвичай у розрізаній булці з кетчупом і гірчицею (НСІС, 646), – як *готдог*; ***х**от-лайн* / ***h**otline* – лінія постійного телефонного зв'язку фірми з клієнтами (НСІС, 646) – як *готлайн*; ***х**ук* / ***h**ook* – короткий боковий удар у боксі (НСІС, 648); ***х**ула**х**уп* / ***h**ula-**h**oop* – 1) гімнастичний обруч, що обертають навколо тулуба; 2) фізичні вправи обертання обруча навколо тіла без допомоги рук (НСІС, 648) – як *гулагуп*.

Отже, у запозиченнях з англійської мови літеру **h** відповідно до фонетичних особливостей та правописної норми сучасної української літературної мови потрібно передавати буквою **г**. Це дозволить уніфікувати правопис таких слів та уникати надалі помилок в їх використанні пересічними мовцями в щоденному побутовому та фаховому спілкуванні, оскільки грамотність є загальновизнаною вимогою до кожної сучасної культурної та освіченої людини і передбачає обов'язкове дотримання мовних норм, зокрема орфоепічних та орфографічних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архипенко Л. М. Етапи і ступені адаптації іншомовних лексичних запозичень в українській мові (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця XX – початку XXI ст.): монографія / Л. М. Архипенко. – Х.: ХНЕУ, 2008. – 168 с.: табл.

2. Бендзар Б. П. Українська фонографічна передача антропонімів античної, англо-, німецько- і франкомовної літератур / Б. П. Бендзар, С. С. Бабинець / Ужгородський національний ун-т. Факультет романо-германської філології. – Ужгород: Закарпаття, 2000. – 172 с.

3. Вакуленко М. Про «складні» проблеми українського правопису (українська латиниця, запозичені слова та ін.) / Максим Вакуленко. – К., 1997. – 32 с.

4. Воловенко І. В. Особливості унормування запозичень у сучасній українській літературній мові / І. В. Воловенко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Збірник наукових праць / Відп. редактор М. Я. Плющ. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – Випуск 12. – С. 24–27.

5. Городенська К. Г. Нові запозичення і новотвори на тлі фонетичної та словотвірної підсистем української літературної мови / К. Г. Городенська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Збірник наукових праць / Відп. редактор М. Я. Плющ. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Випуск 5. – С. 3–7.

6. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення / Катерина Городенська / Ін-т укр. мови НАН України. – К.: КММ, 2014. – 124 с.

7. Ґудманян А. Г. Чужомовна пропріальна лексика у фонографічній системі української мови: у 3 кн. / А. Г. Ґудманян. – Кн. 2. Орфографічні правила передачі / Ужгородський держ. ун-т. – Ужгород, 1999. – 560 с.

8. Данильчук Д. В. Український правопис: роздоріжжя і дороговкази / Дмитро Данильчук. – К.: Либідь, 2013. – 224 с.

9. Лелека Т. О. Особливості англоамериканських запозичень в українській і російській мовах початку XXI століття на тлі процесу контактування мов (на матеріалі словників та мови ЗМІ) : монографія / Т. О. Лелека. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – 164 с.

10. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: навч. посіб. / Олександр Пономарів. – К.: Либідь, 2001. – 240 с.

11. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т української мови НАН України. – К.: Наук. думка, 2015. – 286 с.

12. Український правопис: проект / В. М. Русанівський, Б. М. Ажнюк, С. Я. Єрмоленко та ін.; В. М. Русанівський (наук. ред.); Українська національна комісія з питань правопису. – К.: Науково-видав. центр НБУ ім. В. І. Вернадського, 2003. – 167 с.

13. Український правопис: так і ні: Обговорення нової редакції «Українського правопису» / О. О. Тараненко (ред.-упоряд.); Ін-т української мови НАН України. – К.: УНВЦ «Рідна мова»: Довіра, 1997. – 181 с.

14. Ющук І. П. Український правопис: проект. – К.: Видавець Пугач О. В., 2008. – 120 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЇХ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

НСІС – Новий словник іншомовних слів: близько 40 000 сл. і словосполучень / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О. І. Хом'як, А. А. Дем'янюк; за ред. Л. І. Шевченко. – К.: Арій, 2008. – 672 с.

REFERENCES

1. Arkhypenko, L. M. (2008). *Etapy i stupeni adaptatsii inshomovnykh leksychnykh zapozychen v ukrainskiy movi (na materiali anglitsyzmiv u presi kintsia XX – pochatku XXI st.).* Kharkiv, KhNEU, 168 p.

2. Bendzar, B. P.; Babynets, S. S. (2000). *Ukrainska phonographichna peredacha antroponimiv antychnoyi, anglo-, nimetsko- i frankomovnoyi literatur*. Uzhhorod, Zakarpattia, 172 p.

3. Vakulenko, Maksym (1997). *Pro "skladni" problemy ukrainskoho pravopysu (ukrainska latynytsia, zapozycheni slova ta in.)*. Kyiv, 32 p.

4. Volovenko, I. V. (2015). *Osoblyvosti unormuvannia zapozychen u suchasniy ukrainskiy literaturniy movi* [Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seria 10. Problemy gramatyky i leksykolohii ukrainskoyi movy]. Kyiv, NPU imeni M. P. Drahomanova, vol. 12, pp. 24–27.

5. Horodenska, K. H. (2009). *Novi zapozychennia i novotvory na tli phonetychnoyi ta slovotvirnoyi pidsystem ukrainskoyi literaturnoyi movy* [Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seria 10. Problemy gramatyky i leksykolohii ukrainskoyi movy]. Kyiv, NPU imeni M. P. Drahomanova, vol. 5, pp. 3–7.

6. Horodenska, Kateryna (2014). *Ukrainske slovo u vymirakh sohodennia*. Kyiv, KMM, 124 p.

7. Gudmanian, A. H. (1999). *Chuzhomovna proprialna leksyka u phonographichniy systemi ukrainskoyi movy. Book 2. Orphographichni pravyla peredachi*. Uzhhorod, 560 p.

8. Danylchuk, D. V. (2013). *Ukrainskyi pravopys: rozdorizhzhia i dorohovkazy*, Kyiv, Lybid, 224 p.

9. Leleka, T. O. (2013). *Osoblyvosti angloamerykanskykh zapozychen v ukrainskiy i rosiyskiy movakh pochatku XXI stolittia na tli protsesu kontaktuvannia mov (na materiali slovnykiv ta movy ZMI)*. Kirovohrad, RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 164 p.

10. Ponomariv, Oleksandr (2001). *Kultura slova: Movnostylistychni porady*. Kyiv, Lybid, 240 p.

11. *Ukrainskyi pravopys* (2015). Kyiv, Naukova dumka, 286 p.

12. *Ukrainskyi pravopys: proekt* (2003) / V. M. Rusanivskiy, B. M. Azhniuk, S. Y. Yermolenko ta in. Kyiv, Naukovo-vydav. tsentr NBU im. V. I. Vernadskoho, 167 p.

13. *Ukrainskyi pravopys: tak i ni: Obhovorennia novoyi redaktsii "Ukrainskoho pravopysu"* (1997) / O. O. Taranenko (red.-uporyad.). Kyiv, UNVT "Ridna mova": Dovira, 181 p.

14. Yuschuk, I. P. (2008). *Ukrainskyi pravopys: proekt.* Kyiv, Vydavets Puhach O. V., 120 p.

LIST OF SOURCES AND THEIR ABBREVIATION

NSIS – Novyi slovnyk inshomovnykh sliv: blyzko 40 000 sliv i slovospoluchen / L. I. Shevchenko, O. I. Nika, O. I. Khomiak, A. A. Demianiuk; za red. L. I. Shevchenko. Kyiv, Ariy, 2008, 672 p.

The article deals with peculiarities of adaptation of English borrowings which have phoneme /h/ in phonetic and graphic subsystems of Modern Ukrainian, typical breakings of Ukrainian orthoepic and orthographic norms in using English borrowings with /h/ in every day and professional communication are analyzed, equivalents which agree with Ukrainian language standards of pronouncing and spelling borrowings with phoneme /h/ are offered.

Keywords: borrowings, phoneme, guttural consonant, velar consonant, language norm (standard).

УДК 811.161.2’367.625

Конєєва О.О.

СКЛАД І СТРУКТУРА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ ДІЄСЛІВ ІЗ ЗНАЧЕННЯМ ВЗАЄМНОЇ ДІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті визначено склад лексико-семантичної групи дієслів взаємної дії. Проаналізовано семантичну структуру лексико-семантичних підгруп, виокремлення яких зумовлюється специфікою їхніх семантичних параметрів і функційних особливостей. Розглянуто ядерні та периферійні значення в парадигматичній структурі дієслів.

Ключові слова: дієслова взаємної дії, лексико-семантична підгрупа, архісема, диференційна сема, ядро, периферія.

Дієслово як центральна частина мови посідає особливе місце в описі лексико-семантичної системи української мови. Воно є найбільш конструктивною частиною мови порівняно з усіма іншими [1, 7], виявляє багатство семантичної структури, має складну систему граматичних категорій, виражає ознаку динамічну, активну, в процесі її становлення й розгортання [4, 296]. Саме тому дослідження дієслівних лексико-семантичних груп становить значний інтерес для сучасного мовознавства. Парадигматичний опис лексико-семантичних групувань передбачає виділення складу групи, визначення кола семантичних ознак, суттєвих для системи певної лексико-семантичної парадигми, встановлення внутрішньої структури цієї групи.

Такі дослідження зазвичай проводять в межах певних парадигматичних групувань різного рівня: лексико-семантичних полів, лексико-семантичних груп, підгруп тощо, які створюються на основі опозицій одиниць таких групувань, класів, підкласів один одному за їхніми інтегральними й диференційними ознаками.

Одним з таких парадигматичних групувань є лексико-семантична група (ЛСГ) дієслів взаємної дії, які належать до взаємно-зворотних дієслів і виражають дію, виконувану кількома суб’єктами, кожний з яких виступає водночас і об’єктом дії [3, 260]. До складу ЛСГ входять менші семантичні групування – лексико-семантичні підгрупи (ЛСПГ), виокремлення яких зумовлюється специфікою їхніх семантичних параметрів і функційних особливостей.

І. Лексико-семантична підгрупа дієслів, які позначають взаємодію під час знайомства

До складу аналізованої ЛСПГ входять такі лексеми: *знайомитися, познайомитися, роззнайомлюватися, обзнайомлюватися (2), перезнайомитися, зазнайомлюватися, запізнаватися, пострічатися, розпізнаватися (3), спізнаватися (2), стикатися (2), пізнаватися (2)* (усього 12 лексем)[2].

Словом-ідентифікатором лексем цієї підгрупи, які означають «заводити, починати знайомство з ким-небудь», виступає дієслово знайомитися. Базове слово ідентифікується словосполученням «починати знайомство». Основну роль, роль ядра, у підгрупі відіграють ті дієслова, для яких значення взаємодії під час знайомства є основним. Це такі лексеми, як

[2] Приклади лексем дібрано методом суцільної вибірки із “Словника української мови” в 11 т. (К.: Наук. думка, 1970 – 1980). (Далі – СУМ).